

УДК [929:82.09 Г.МАЗУРЕНКО(477.43/44“1919/1920”)–054.72(045)]

Ю.В.Телячий

Від Катеринослава до Кам'янця-Подільського: маловідомі сторінки біографії поетеси Галі Мазуренко (1919–1920 рр.)

В повідомленні йдеться про маловідомі сторінки біографії визначної поетеси, митця української діаспори Галі Мазуренко (1901–2000 рр.) в період Української революції (1917–1920 рр.), зокрема про її перебування та діяльність у м.Катеринославі і на Поділлі.

Ключові слова: Галя Мазуренко, Катеринослав, Поділля, поезія, мистецтво, революція, діаспора.

В різні періоди вітчизняної історії подільський край сконцентрував цвіт української нації, визначних діячів освіти, науки і культури. Не стала виключенням й революційна доба 1917–1920 рр., коли на Поділля в зв'язку з організацією Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918 р.), переходом Української галицької армії (1919 р.), кам'янецькою добою Директорії УНР (1919–1920 рр.) та іншими важливими подіями суспільно-політичного, військового, культурно-освітнього характеру прибула досить чисельна авторитетна когорта кращих представників інтелігенції. Саме тут вони продовжили активну діяльність у царині розвитку національної культури.

Одним із багатьох таких українських патріотів була тоді ще зовсім юна Галя (Галина Сергіївна) Мазуренко (25.12.1901 – 27.05.2000 рр.), яка згодом стала авторитетною поетесою діаспори, яскравим представником Празької літературної школи, скульптором, філософом, громадським діячем в Англії.

Як і про багатьох її сучасників – борців за українську державність в 1917–1920 рр. – упродовж усього радянського періоду про неї на Батьківщині згадувати, писати, досліджувати її літературну та мистецьку творчість заборонялося. І лише з утвердженням демократичних тенденцій після 1991 р. Галя Мазуренко, ще за життя, повернулася в Україну. Її творчість стала предметом досліджень багатьох літературо-мистецтвознавців.

Аналізуючи написане про Г.Мазуренко, варто зазначити, що коротка біографічна довідка про неї побачила світ на сторінках закордонного видання “Енциклопедії українознавства”¹. Життя й творчий шлях Галі Мазуренко досліджували Б.Бойчук, М.Ільницький, І.Качуровський, Н.Миронець, Ф.Погребник, Ю.Покальчук, Б.Рубчак, Т.Салига, М.Слабошпицький,

Д.Чередниченко, В.Шаян та інші – досить широке коло літературознавців, істориків. Авторами узагальнюючих нарисів при неї виступили М.Слабошпицький², Н.Миронець і М.Чабан³⁻⁴. Її поетичні твори ввійшли до складу ряду хрестоматій⁵⁻⁶. Про мистецький доробок Г.Мазуренко писала О.Пеленська⁷. Коротку біографічну довідку про неї опублікувала О.Легка⁸. Цікаві відомості також містяться в міжнародній інформаційній мережі “Інтернет”). Найбільш знаковою подією стало видання в Україні вибраних творів поетеси (м.Київ, 2002 р.)⁹. За словами одного з перших біографів поетеси І.Качуровського, вона, на жаль, належить до тих літераторів, про кого критичних статей написано найменше. Він вважав її найосвіченішою поетесою української діаспори!¹⁰.

Разом з тим, по за увагою дослідників опинилося чимало фактів із її біографії, зокрема, катеринославсько-подільський період 1919–1920 рр., коли перебувала в лавах активних борців за Українську державу.

Її біографія – цікава й непроста – вже знайшла відображення у вищезазначених нарисах. Варто зазначити, що Галина Мазуренко (Мазуренко – прізвище матері, а по батькові – Боголюбова. – Ю.Т.) – нащадок двох славнозвісних родів – козацького роду Мазуренків та декабриста Татищева.

Майже ровесниця віку (народилася 1901 р. в м.Петербурзі), вона пройшла крізь терни війн і революцій. Життя Г.Мазуренко – калейдоскоп перездів – дитинство в Карасях, неподалік Тули, далі – Женева, Берлін, Катеринослав. Саме з Катеринославом пов’язані важливі складові формування творчої біографії Галі Мазуренко. У цьому місті під впливом оповідей Д.І.Яворницького вона відчула потребу писати, саме тут здобувала освіту в комерційній школі, відвідувала також мистецьку школу відомого художника, педагога, громадського діяча В’ячеслава Коренева¹¹. (Останній, до речі, в революційні роки теж опинився на Поділлі, в м.Вінниці. – Ю.Т.).

За автобіографічними спогадами, в їхньому училищі збиралася катеринославська “Просвіта”, котру очолював “українець із м.Кам’янця-Подільського” Петро Доманицький¹².

За наявними відомостями, вперше на Поділлі Галя Мазуренко побувала ще під час Першої світової війни, коли в 15-річному віці влітку 1916 р. вирушила на фронт у район м.Проскурова до дядька Семена Мазуренка, котрий працював у Всеросійському союзі міст і організував допомогу пораненим. Вона згадувала: “В 1916 році я йому написала на фронт до Проскурова, що зараз літо, канікули і я хочу поїхати працювати. Дядько Семен мені прислав телеграму: “Приїзди!” і був певний, що мама мене не пустить. З телеграмою в руках я приїхала до мами з Катеринослава до Олександр-

рівська і показала їй телеграму. Мені тоді було 15 літ. Мама ахнула й пустила”¹³. Опинившись у районі бойових дій, опікувалася не лише пораненими російськими солдатами, а й полоненими австро-угорцями.

Повернувшись до м. Катеринослава, продовжила навчання і зустріла революційні події 1917 р. Незважаючи на нестабільні часи, в квітні 1919 р. їй вдалося одержати свідоцтво про середню освіту. Якраз тоді й відбувся її перший літературний дебют, про що особисто свідчила: “В Катеринославі... я почала вперше друкувати свої вірші, вони починались, здається, “Як вербу Україну злим вітром Зломило”. Але це швидко скінчилось. Часопис закрили. Змінилась влада. Нас викинули з хати...”.

Цим подіям передував вступ Галини Мазуренко 1919 р. до Катеринославського університету на історико-філологічний факультет. Під керівництвом В’ячеслава Коренева вона навчалася не лише малюванню, а й скульптурі і спільно, як згадувала, “мали багато тоді планів, які розбились через революцію (які статуї я буду робити для майбутнього університету)”.

У автобіографічній повісті “Не той козак, хто поборов, а той козак, хто “вивернеться”, де головний персонаж Ліза (її прообразом була сама Галя), так описуються несприятливі часи для мистецької творчості: “Ось Ліза сидить у свого вчителя-мистця. У нього в кімнаті буржуйка витягла трубу через всю стіну, ніби чорну руку під малюнками. Надворі Різдвяний синій сніг з дідом Морозом і візерунками на вікні.

Перед дверцятами пічки, на паркеті розірвана енциклопедія жертвув життям, щоб зігріти дітвору. Холодно! Куди там до мистецтва!” (Підкреслено мною. – Ю.Т.).

Взявши активну участь у національно-визвольному русі, Галя Мазуренко, недовго провчившись, залишає університет. Дальший шлях до вищої освіти пролягав через бої в повстанських загонах та в складі Третьої Залізної стрілецької дивізії армії УНР, через шпиталі, де ледве не померла від тифу¹⁴. (Про це див. вірш Г.Мазуренко “Залізна дивізія”)¹⁵.

Саме за підписами ще не дуже вправних віршів можна простежити воєнні дороги юного бійця армії УНР: “Катеринослав 18 р.”; “Гайсин 19. Залізна дів.”; “Чортків 25/ХІІ 19 р. В’язниця”; “Ушиця 20/ІІІ. Отряд ім.Сірка”, “Подорож від отряда ім. І.Сірка до Тютюнника”, “В час бою під Ганичем”, “Запорізьська дивізія”, “Варшава 25/ХІІ – 20”. Один із віршів підписаний: “У Катеринославських повстанців”, у багатьох із них відлунує атмосфера бою, деякі з поезій присвячені конкретним особам, наприклад, Л.Шмарченку, міністру внутрішніх справ УНР, який відіграв важливу роль у долі поетеси.

Опинившись у м. Кам'янці-Подільському, 1920 р. вона вступила на історико-філологічний факультет місцевого університету, познайомилася з С. Русовою й стала працювати лічильницею держбанку. (На жаль у фондах ДАХО її особова справа не виявлена. – Ю.Т.). Можна вважати, що в зв'язку з погіршенням військово-політичної ситуації, частою зміною влади, вимушеним залишенням міста урядом, армією УНР, студенткою університету вона була недовго. За її словами, – “Тим часом прийшла пора тікати назад, за кордон”. “Так я дійшла до станції, вже на кордоні, – згадувала вона, – там стояв потяг для біженців і вже був вагон з нашим державним банком. Марченко дуже зрадив, побачивши мене, і попросив мене кудись передати якийсь пакет, коли поїдемо, здається, до Чорткова. В Чорткові мені пощастило це зробити і Марченко був дуже задоволений. Що це були за документи – не знаю, але я була рада, що цим могла допомогти”¹⁶.

Так, у зв'язку з більшовицькою агресією в листопаді 1920 р., з переходом армії УНР, урядом, значною кількістю інтелігенції за р.Збруч на територію Польщі завершився один із важливих етапів біографії Г.Мазуренко – катеринославсько-кам'янецький – і розпочався черговий період її життя та творчості – еміграційний. Він проходив у різних країнах – Польщі, Чехо-Словаччині, Англії. Галя Мазуренко здобула фундаментальну освіту, сформувалася та реалізувалася як талановитий митець, скульптор, філософ, поетеса, організатор літературного руху української діаспори, що окреслює орієнтири наступних наукових розвідок.

25 грудня 2011 р. виповниться 110-та річниця з часу її народження. Сподіваємося, що літературно-мистецька еліта України гідно зустрине цю славну дату. Адже все її життя відображено в лаконічному написі на могильному камені в далекому Лондоні на знаменитому Хайгетському кладовищі: “Галя Мазуренко. Дочка України”.

Примітки:

1. Енциклопедія українознавства: словникова частина. Гол. ред. проф. д-р. В. Кубійович / Перевид. в Україні. – К. : Глобус, 1996. – С. 1433.

2. Слабошпицький, М. Народжена в Петербурзі й похована в Лондоні. Галя Мазуренко / М. Слабошпицький // 25 поетів української діаспори. – К. : Ярослав Вал, 2006. – С. 198-220.

3. Миронець, Н. “Ім'я душі тій – Україна” / Н. Миронець, М. Чабан // Мазуренко Г. Вибране. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2002. – С. 6-40.

4. Миронець, Н. “... Ім'я душі тій – Україна”. Біографічний нарис про Галю Мазуренко / Н. Миронець, М. Чабан // Миронець Н.І. Джерела історичної пам'яті. – К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського

НАН України, 2008. – С. 227-246.

5. “Празька школа”: Хрестоматія прозових творів / Упоряд., передм. і приміт. В. А. Просалової. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2004. – 236 с.

6. Празька літературна школа: Ліричні та епічні твори / Упорядкування і передмова В. А. Просалової. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. – 280 с.

7. Пеленська, О. Український портрет на тлі Праги. Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехо-Словаччині / О. Пеленська. – Нью-Йорк; Прага, 2005. – С. 16, 26-30, 46, 117, 154, 157, 160-170, 191-192.

8. Легка, О. Мазуренко Галя / О. Легка // Довідник з історії України (А-Я) / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К. : Генеза, 2002. – С.440.

9. Мазуренко, Галя. Вибране. / Галя Мазуренко. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2002. – 248 с.

10. Качуровський, І. Про Галю Мазуренко та її творчість (З нагоди дев'яносторіччя поетеси) / І. Качуровський // Визвольний шлях (м.Лондон). – 1992. – Кн. 3. – С. 336.

11. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [http:// storinka – m.kiev.ua / user...](http://storinka-m.kiev.ua/user...)

12. Чабан, М. П. Діячі Січеславської “Просвіти” (1905–1921). Бібліографічний словник. Близько 670 імен. Наукове видання / М. П. Чабан. – Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2002. – С. 181.

13. Миронець, Н. Зазначена праця. – С. 231.

14. Там само. – С. 232.

15. Мазуренко, Г. Залізна дивізія / Г. Мазуренко: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: // [http:// vitchuzna/ukrlife.org/](http://vitchuzna.ukrlife.org/)

16. Миронець, Н. Зазначена праця. – С. 232-233.

Резюме

В сообщении повествуется о малоизвестных страницах биографии известной поэтессы, скульптора украинской диаспоры Гали Мазуренко (1901–2000 гг.) в период Украинской революции (1917–1920 гг.), в особенности ее жизнь и деятельность в г.Екатеринославе и на Подолье.

Ключевые слова: Галя Мазуренко, Екатеринослав, Подолье, поэзия, искусство, революция, диаспора.

Одержано 22 травня 2011 року